

Indsigelse/ kommentar
Kommuneplantillæg Nr. 1, Kommuneplan 2013-2015
Med tilhørende Miljørapport
An.: Molerindvinding ved Stærhøj.

An. Afsn. 1.:

Pkt. 1.5:

Som nødvendig tilladelse anføres:

”Dispensation fra strandbeskyttelseslinjen til placering af midlertidigt jorddepot i 10 år.”

Set i relation til projektbeskrivelsens graveplaner vil der i stedet blive tale om behov for en 20 årig dispensation, idet deponering fra hhv. det nordlige og sydlige gravefelt tidsmæssigt reelt vil ligge i umiddelbar forlængelse af hinanden. En sådan 20 årig dispensation, som vil indebære meget store, visuelt påtrængende, landskabeligt udtalt skæmmende og fra såvel Thisted Bredning set fra nord-østlig retning som Hanklit synlige midlertidige deponier vil næppe blive meddelt, al den stund administrationen af beskyttelseshensyn i strandbeskyttelseszonen er særdeles restriktiv. Dette indebærer, at en grundlæggende og afgørende forudsætning for projektets hovedforslag ikke er til stede.

Det skal i den forbindelse tilføjes, at der i skrænten mod fjorden nord for graveområdet sker en kontinuerlig udskridning i betydeligt omfang som følge af glidelag i skræntens geologiske struktur. Der er ikke redegjort for, hvorvidt og i hvilken udstrækning deponering af 183.000 m³ overjord nord for det nordlige gravefelt vil påvirke denne udskridning, idet de geo-tekniske forhold i deponeringsområdet og skræntens bagside ikke er undersøgte. Dette forhold er, foruden det landskabsforstyrrende aspekt, yderligere problematisk i forhold til ansøgning om dispensation fra bestemmelserne i strandbeskyttelseszonen

I Kommuneplantillægget side 12 angives der særlige hensyn, der skal tages i Beskyttelseszonen. Det skal i den forbindelse bemærkes, at den nordlige grav er beliggende i Beskyttelseszonen, og pga terrænets skråning mod nord er hele gravefeltet (samt de planlagte midlertidige (20-årige...) depoter af overjord) synlige fra og dermed i visuel oplevelsesmæssig sammenhæng med Limfjorden. I modsætning til Kommuneplantillæggets konklusion vurderes områdets anvendelse til Råstofindvinding derfor IKKE at være i overensstemmelse med Retningslinie 27 – Kystnærhedszonen. Og i Region Nordjyllands uddybende landskabelige redegørelse for området ifm. Råstofplan 2012 anføres, at indvinding af Moler inden for kystnærhedszonen kræver en dispensation fra kystnærhedszonebestemmelserne. Forholdet beskrives i Bekendtgørelse af lov om planlægning af 24.09.2009 m. senere ændringer i §1, § 5 a., §5 b, § 11 a. nr. 16, 17 og 20 samt bestemmelserne i § 29 stk. 1,2 og 3, idet forholdet IKKE vurderes at være af underordnet betydning. Og i den samlede vurdering og vægtning skal medtages det forhold, at der ved indvinding af Moler IKKE er tale om noget samfundsvitalt råstof men derimod et råstof, som anvendes til fremstilling af lavteknologisk slutprodukt (kattegrus, andre absorbentia, bæremiddel for pesticider, dyrefoder mv.), til hvilket der findes absolut ligeværdige alternativer.

Det ansøgte indvindingsområdes placering i Kystnærhedszone, beskyttelseszone 2, jvf. Kommuneplanen, og de særlige problemstillinger og hensyn, som jf. ovenstående knytter sig hertil, tillægger vi afgørende betydning for stillingtagen til ansøgning om indvindingstilladelse i Stærhøj,

og det er slet ikke berørt eller behandlet i Miljø-rapporten, hvilket således er en væsentlig mangel og utilstrækkelighed.

Det bemærkes i øvrigt, at kortet på Kommuneplantillægget side 12 er behæftet med fejlagtig signatur-forklaring og derfor ikke retvisende, i og med det af kortet ikke fremgår, at hele den nordlige grav er beliggende i netop Beskyttelseszonen, hvilket således er en skærpende omstændighed.

(ovenstående sidste afsnit er endvidere medtaget under afsnit 4., hvor det naturligt falder ind under beskrivelsen af de landskabelige forhold)"

Pkt.1.6:

Alternativ:

I forbindelse med det arbejde, som blev lagt til grund for Molerrapport – Molerindvinding på Mors 1985 berørtes spørgsmålet om alternative indvingsområder – herunder den dokumenterede forekomst af Moler i Erslev-området på Midtmors. Man påviste i denne sammenhæng forekomst af drikkevandsinteresser, som på daværende tidspunkt blev lagt til grund for beslutning om ikke at arbejde videre med denne alternative indvindingsmulighed. Det aktuelt ansøgte område er imidlertid beliggende i Kystnærheds-zone, og for den nordlige gravs vedkommende ydermere i Zone 2: Beskyttelseszonen. Der er – som beskrevet ovenfor - en lang række problematiske forhold og beskyttelseshensyn, som knytter sig til denne beliggenhed. I Planlovens §5a., stk 1 samt §5 b, stk 1 præciseres det ydermere, at "bebyggelse og anlæg" – og således råstofindvinding - kun må finde sted i kystnært område, dersom man ikke kan anvise indvindingsmulighed udenfor kystnærhedszonen. I Morsø Kommune har man nyligt udlagt nye indvindingsområder for Råstof i Sindbjerg, hvor der i indvindingsområdet er særlige drikkevandsinteresser. Som det kommenteres senere i herværende indsigelses bemærkninger til Miljørapportens afsn. 6.6, er der i relation til den sydlige grav drikkevandsinteresser. Ud fra en samlet vurdering af de forhold, som anføres i Råstoflovens §3, bør spørgsmålet om alternativ indvindingsmulighed i Erslev området derfor gøres til genstand for en revurdering som led i beslutningsgrundlaget for verserende ansøgning om indvindingstilladelse i Stærhøj.

Dette er ikke medtaget eller behandlet i Miljørapporten, hvorved man ikke opfylder forpligtelserne, som specificeres i Bilag 4, punkt 2 "Bekendtgørelse om vurdering af visse offentlige og private anlægs virkning på miljøet i medfør af lov om planlægning".

Man berører i Miljø-rapporten derimod spørgsmålet om alternativ indvinding i Mosebjerg. Alle de problematiske forhold, som knytter sig til indvinding i Stærhøj, vil også være gældende ift. indvinding i Mosebjerg – blot i endnu større udstrækning. Dette afspejler sig i såvel Molerrapport – Molerindvinding på Mors 1985 som i de arkivalier, som beskriver grundlaget for samme rapport. Heraf fremgår klart, at der særligt vedrørende Mosebjerg var udtalte og tilbagevendende uenigheder i arbejdsgruppen pga områdets særligt sårbare natur. Endvidere er der i Mosebjerg kun for en mindre del tale om, at Molerindustrien har anmeldte rettigheder, og Molerindustrien har slet ikke graverettigheder i en større og centralt beliggende del af Mosebjerg, de arealer som tilhører ejendommen matr. 3a, Sundby By, Sundby, hvor nuværende ejer klart tager afstand fra molerindvinding på denne ejendom.

O-alternativ:

Der anføres i afsnit 4, at Molervirksomheden oplyser, at der på Skarrehageværket er 60 direkte ansatte, 40 som underentreprenører og 25 i andre afdelinger af virksomheden. Det anføres endvidere, at manglende tilladelse til indvinding i Stærhøj vil indebære lukning af virksomheden på Skarrehage.

Lukningsaspektet er imidlertid på ingen måde dokumenteret og fremstår derfor intimiderende, idet der som udgangspunkt i tilfælde af manglende indvindingstilladelse fra virksomhedens side alternativt kunne blive tale om dels ændrede produktionsmetoder/ produktudvikling og dels mere restriktiv anvendelse af virksomhedens øvrige tilgængelige ressourcer.

De oplyste antal direkte og indirekte ansatte er ej heller dokumenterede fra virksomhedens side. Efter de oplysninger, vi har fra kilder, som har lokalt kendskab til forholdene, er der reelt tale om væsentligt færre ansatte – snarere mellem en tredjedel og halvdelen af det af virksomheden oplyste. Der er ikke heller specificeret, hvor stor en andel af de ansatte og underentreprenører der ikke er bosiddende på Mors. Vi har fra anden side fået oplyst, at en endog meget stor del af de håndværkere og øvrige underleverandører, som udfører arbejder på Skarrehageværket, i hjemmehørende i Salling og således ikke forankrede på Mors.

Disse forhold skal for Morsø Kommunes vedkommende medtages i de socio-økonomiske beregninger, hvori antal beskæftigede, skattebetalende morsingboere skal holdes op imod de med en indvindingstilladelse forbundne overordentligt store udgiftsposter til udbygning, nyanlæg og løbende vedligehold af det spinkle vejnet samt perspektivet med negativ indflydelse på anden lokal virksomhedsmæssig foretagsomhed, turismen, bosætning mv, hvilket uddybes senere i herværende indsigelse.

Det af virksomheden oplyste - men som anført ikke dokumenterede - antal ansatte har endvidere betydning for hele grundlaget for planlægningen af molerindvindingen på Mors, i og med der i Molerrapport 1985, som hidtil har været lagt til grund for råstofplanlægningen, klart anføres som forudsætning, at der på daværende tidspunkt var direkte ansat 150 og indirekte beskæftiget yderligere 150 – således i alt 300 – i Molerindustrien på Mors. Og det var ydermere forudsat, at dette antal ville fortsætte uændret i fremtiden. Denne grundlæggende forudsætning er IKKE længere tilstede, hvorfor man under iagttagelse af bestemmelserne i Råstoflovens §3 nødvendigvis må revurdere hele udgangspunktet på baggrund af dokumenterede og velbelyste dagsaktuelle forhold, hvilket ydermere nødvendiggøres af det forhold, at antal arbejdspladser på Skarrehageværket af nogle politikere tillægges væsentlig betydning i spørgsmålet om, hvorvidt der skal meddeles tilladelse eller afslag på ansøgning om indvinding i Stærhøj.

Ovenstående er ikke belyst eller dokumenteret i Miljø-rapporten, hvilket derfor vurderes at være en væsentlig mangel og utilstrækkelighed.

An. Afsn. 3.: Transport fra indvindingsområdet:

Transporten af moleret fra indvindingsområdet til forarbejdningen på fabriksanlægget på Skarrehage indebærer overordentligt store og vidtrækkende problemer, hvoraf kun en lille del er beskrevet i VVM-rapporten.

Der er tale om hyppig, belastende og meget tung trafik af lastvogne med kærre, hvor den samlede vægt er 30 ton moler tillagt vægten af selve lastvognen og kærren. Den planlægges afviklet på et vejnet, som mellem Stærhøj og Nordmorsvej er spinkelt, dårligt vedligeholdt, har ringe bæreevne,

beskeden bredde af kørebanen, over lange stræk er karakteriseret ved store stigninger, dårlige oversigtsforhold og trafikfarlige langsomme igangsætninger af lastvognstogene i T-kryds. Der er tale om veje, som ingenlunde er dimensioneret til denne tunge trafik hvad angår hverken bredde eller bæreevne. Vejunderlaget er i hovedparten af forløbene ler, som når det er vådt giver efter for tryk og som i tørre perioder trækker sig og giver revner og sprækkedannelser. Under sådanne forhold kræves der en endog særdeles kraftig befæstning af vejene, for at de skal kunne bære den tunge trafik. I modsat fald vil de efter selv kort tids brug blive ødelagte og ufremkommelige.

Ingen af de i miljørapporten beskrevne transportveje har i tilnærmelsesvis grad denne bæreevne, hvorfor en udbygning og forstærkning vil være en overmåde omfattende og bekostelig proces, som alene i anlæg vil indebære 2-cifrede millioninvesteringer. Rapporten indeholder overhovedet ingen kortlægning eller beregning af disse forhold – hverken af teknisk art eller henset til de økonomiske konsekvenser heraf. Dette må derfor opfattes som en graverende mangel og utilstrækkelighed i miljørapporten i et omfang, så den ingenlunde kan lægges til grund for en ansvarlig politisk beslutning om evt. indvindingstilladelse i Stærhøj.

De smalle veje er i langt hovedparten af deres forløb med en bredde, som ikke tillader køretøjer at passere hinanden. I nuværende stand kan det mange steder endog være svært for blot to personvogne at passere hinanden. Hvor det ene køretøj er et landbrugsredskab eller en lastvogn, skal det ene køretøj oftest ud i rabatten for at muliggøre forbikøring. Og 2 store køretøjer kan ikke passere hinanden. Hertil skal føjes, at dette vejnet i forvejen i betydeligt omfang benyttes af store og tunge landbrugskøretøjer såsom traktorer m. påhængte lad- eller gyllevogne, tunge og brede markredskaber, mejetærskere og lignende. Den til en molerindvinding i Stærhøj knyttede lastvognstrafik vil således være en barriere i forhold til anden erhvervsmæssig foretagsomhed i området, og den vil have en markant kumulativ effekt på den samlede belastning af det spinkle og sårbare vejnet – det være sig henset til såvel selve afviklingen af trafikken som belastningen af vejenes bæreevne.

Der vil derfor være et umiddelbart og påtrængende behov for enten udvidelser af kørebanen eller anlæg af talrige vigespor for at muliggøre en blot tilnærmelsesvist normal afvikling af trafikken. Også dette vil indebære særdeles kostbare investeringer. Miljørapporten behandler slet ikke dette aspekt, hvorfor den også på dette punkt er vidtgående utilstrækkelig, og den kan i foreliggende form ikke danne grundlag for en velbelyst politisk beslutning om indvindingstilladelse.

Rapporten indeholder ingen beregninger over udgifter til løbende vedligehold af vejnettet. Denne udgift vurderes på baggrund af de beskrevne forhold at være endog særdeles betydelig. Også dette er en væsentlig mangel ved rapporten.

Trafiksikkerheden vil pga den beskrevne stand af vejene og den tunge lastvognstrafik med et lastvognstog hvert 12. minut på arbejdsdage blive negativt påvirket i alvorlig grad. Det gælder såvel den motoriserede trafik som – og i særdeleshed – den ”bløde” (cyklister og fodgængere). Særligt gør dette forhold sig gældende ved transport gennem Bjergby, hvor der er placeret en skole umiddelbart op til planlagt transportvej. Men det er endvidere problematisk set i relation til det forhold, at alle transportvejene berører ”Margeritroute”, ”Solroute” mv, i tilknytning til hvilke der er en betydelig færdsel af netop bløde trafikanter.

Det fremgår klart, at eneste virkemiddel til at tvinge den tunge molertransport væk fra bestemte vejstræk er regulering iht. færdselsloven. En sådan regulering vil i så fald samtidigt være til stor

gene for øvrig tung trafik såsom kørsel med landbrugsmaskiner, levering af grovvarer til og transport af produkter fra landbrugene, levering af varer til andre virksomheder i området, leverancer af tungere gods og fyringsolie til private husstande samt bustrafikken. Uanset hvilken transportvej, der måtte vælges, vil de deraf afledte trafikreguleringer påføre lokalsamfundene meget store ulemper og umiddelbare gener, som det vil være reelt umuligt at afbøde.

Og foretages der ikke sådanne trafikregulering (forbud/ begrænsninger) iht. færdselsloven, kan vognmændene, som varetager molertransporterne, køre, hvor de vil! Dette indebærer, at vognmændene kan vælge den i køreaftand korteste rute fra det ansøgte indvindingssted i Stærhøj til forarbejdningen på Skarrehage-værket, som er ruten over Gullerup og Flade til Nordmorsvej via Stensagervej eller Østerbyvej. Denne rute og konsekvensen af molertransporter ad denne er ikke beskrevet i Miljø-rapporten, hvilket er en mangel og utilstrækkelighed i rapporten.

Samlet set er Miljørapporten, hvad angår de problemstillinger, der knytter sig til en evt. transport af moleret fra bruddet i Stærhøj til Skarrehageværket, vidtgående utilstrækkelig og præget af en lang række graverende mangler. Det er vores opfattelse, at der ikke hverken findes eller kan etableres nogen transportvej, som på én og samme gang er miljømæssig og økonomisk ansvarlig.

Såfremt politikerne træffer beslutning om at tillade indvinding af moler i Stærhøj, vil det derfor umiddelbart give anledning til et påtrængende og vidtrækkende problem, på hvilket der ikke kan findes nogen tilnærmelsesvist forsvarlig eller tilfredsstillende løsning, hvor man på én og samme gang tager behørig og tilstrækkelige hensyn til såvel trafiksikkerhed som økonomisk ansvarlighed. Politikerne påtager sig derved ansvaret for en reelt uløselig problemstilling.

An. Afsn. 4.: Påvirkning af Landskabet:

Pkt. 4.3:

Stærhøj og Stenhøj er ”overpløjede gravhøje”.

Spørgsmål om hensyn til disse har allerede været forelagt Morslands Historiske Museum til udtalelse. Denne foreligger dateret 26.10.2011. Der anføres heri, at disse, såfremt de kommer i farezonen, forinden underkastes en arkæologisk undersøgelse. Af udtalelsen fremgår endvidere, at der foruden de to høje er gjort flere andre fund af oldtidssager i området. Dette bekræftes af lokale medlemmer af Arkæologisk forening. Anbefalingen fra Museet var derfor, at man ”får lavet en grundig arkæologisk forundersøgelse på arealerne”. Hvad angår afgrænsningen af de arealer, som bør undersøges, er disse derfor ikke udelukkende selve gravefeltene og de 2 overpløjede gravhøje men også det meget store areal nord for det nordlige gravefelt, hvor overjordsdeponiet tænkes placeret, idet såvel deponering som efterfølgende afrømning vil kunne påvirke fortidsminder i det berørte område. Der foreligger ikke oplysninger om, at en sådan grundig undersøgelse på indeværende tidspunkt er foretaget, og i henhold til notat herom i mødereferat fra Molerarbejdsgruppen dat. 28.09.1984 anbefales af Morslands Historiske Museum, at en sådan undersøgelse iværksættes eet år før evt. påbegyndelse af indvinding i området, således der er den fornødne tid til udførelse af det omfattende arbejde. Spørgsmålet har således allerede været forelagt et statsanerkendt kulturhistorisk museum, men det fremgår ikke af Miljørapporten, at der skal afsættes en så betydelig tidsramme for den endelige afklaring i forhold til tidspunktet for evt. påbegyndelse af indvinding.

Pkt. 4.4:

Indledningsvist er der grund til at fremhæve, at i det forarbejde, som resulterede i rapporten ”Molerindvinding på Mors”, var Danmarks Naturfredningsforening (DN) IKKE på noget tidspunkt repræsenteret. DN blev derimod aktivt holdt udenfor indflydelse – uagtet foreningen anmodede om at blive delagtiggjort i arbejdet. Og i alle årene derefter har DN ligeledes været holdt uden for den arbejdsgruppe, som ved årlige møder udstikker rammerne for den fortsatte molerindvinding. De fredningsmæssige interesser har derfor ingenlunde behørigt været repræsenteret i de sidste 30 års molerindvinding på Mors. Det er på denne baggrund, man skal se herværende ansøgning om tilladelse til indvinding af Moler i Stærhøj, hvor man efter vor opfattelse på ingen måde giver hensynet til natur og landskab den vægtning, det retteligt burde have.

Det ansøgte indvindingsområde er beliggende i såvel geologisk interesseområde som landskabeligt beskyttelsesområde. Hele det ansøgte område er således beliggende i Kystnærheds-zonen, og den nordlige grav samt hele området for deponering af overjord desuden i zone 2: Beskyttelseszonen. Endvidere forudsætter hovedforslaget, at der i en 20 årig periode deponeres overjord i Strandbeskyttelseszonen.

I udgangspunktet er der et paradoks i det forhold, at bl.a. Stærhøj var en del af det større og sammenhængende område, som man vurderede kunne kandidere til UNESCO verdensarv. Dette indebærer, at landskabskyndige har vægtet de landskabelige værdier så højt og anset dem af så universel og umistelig værdi, at de kvalificerede sig til den prestigefyldte status som verdensarv. Dette står i et umiddelbart og grelt misforhold til det faktum, at man få år senere planlægger omfattende råstofindvinding i selvsamme landskab, med de uoprettelige og destruktive konsekvenser dette har for området, som i en tidligere ”mellem.fase” af ansøgningsforløbet var beliggende i bufferzonen ift. Hanklit´s kandidatur. I UNESCO´s kriterier for optagelse på verdensarvliste specificeres, at dette ikke er foreneligt med råstofindvinding hverken i selve sitet eller i bufferzonen.

Det er i den forbindelse værd at bemærke, at Damolin´s Direktør på det årlige møde i Moler-arbejdsgruppen d. 28.09.2010 udtaler, at han anser UNESCO verdensarv ansøgning vedr. Molerlandskaberne ved Limfjorden som en trussel mod Molerindustrien. Og det er ikke mindre bemærkelsesværdigt, at Damolin i 2011 indtræder i Forvaltningsgruppen i UNESCO-projektet, og tidsmæssigt sammenfaldende hermed ”skrumper” såvel UNESCO kandidaturet som bufferzonen så meget, at bl.a. Stærhøj ikke længere er beliggende i selve buffer-zonen til verdensarven. Disse forhold udtrykker enkelt men præcist, at molerindvinding i Stærhøj IKKE er forenelig med bestræbelserne på, at Molerlandskaberne – uagtet deres landskabelige og geologiske værdier – bliver optaget på UNESCO verdensarvlisten. Og Molergravningen er pga såvel den negative indflydelse på landskabet, som er direkte synlig fra Hanklit, som de trafikale problemer, der vil besværliggøre adgangen til Hanklit, efter vor opfattelse klart en belastning for bestræbelserne på at få Hanklit placeret på UNESCO´s verdensarvliste. Molerindvindingen vil for evigt ødelægge disse landskaber i verdensarv-klasse.

I indledningen til dette afsnit indeholder miljørapporten en ganske grundig og detaljeret beskrivelse af de landskabelige forhold, herunder såvel de landskabsgeologiske som de landskabsæstetiske forhold. Man citerer bl.a. NIRAS konsulenternes konklusioner i Plan 09, hvori udtrykkes, at man i bakkelandskaberne i Sundby og Fårtoft bør undgå råstofindvinding, terrænregulering og skovrejsning. Det er i forlængelse heraf ganske bekymrende og oprørende, at man i den ansøgte og planlagte råstofindvinding i Stærhøj tilsidesætter alle disse tre hensyn. Og i NIRAS rapportens afslutning vedr. dette område anføres: ”Såvidt det er muligt, bør råstofgravning indskrænkes til de

gravetilladelser, der allerede er udstedt, og der bør ikke udstedes nye graverettigheder i området". Hertil skal bemærkes, at der IKKE er udstedt gældende gravetilladelser i området.! Vi har offentligt fremlagt dokumentation for, at det i henhold til gældende lovgivning og administrativ praksis ER muligt at undlade at meddele indvindingstilladelse.

Og man henviser endvidere til prof. Gunnar Larsen, som i Moler-arbejdsgruppen var den stærkeste fortaler for landskabsbevarelsen. Men i projektbeskrivelsen tilsidesætter man et helt afgørende aspekt i netop Gunnar Larsens synspunkter: at man ved gravning bør friholde bakkernes facader! – det gør man absolut ikke, i og med man lægger gravegrænsen så lang nede på såvel bakkens nord- som sydfacade, at man på afgørende vis ændrer på helhedsoplevelsen af landskabet. Efter endt indvinding i området vil overkanten af den nordlige gravs nordside være sænket med hele 10 m i forhold til nuværende terræn!...., og dette indebærer, at en tilsvarende del af gravens nordvendte sydside vil stå som blottet væg set fra hele søsiden fra nord og Hanklit fra nordøstlig vinkel. Rapporten bruger udtrykket ”markant” påvirkning og ”signifikant indblik” fra visse vinkler.

Fra hele Thisted bredning mod nord og fra nordøst set fra Hanklit vil der således blive afgørende negativ påvirkning af bakkens nordside med dels direkte indblik i den nordlige gravs sydside i hele dennes udstrækning i øst-vestlig retning og et særdeles skæmmende indblik til det nordlige depot af overjord, hvilket sidstnævnte i særdeles udtalt grad vil skæmme indblikket i hele indvingsperioden på de planlagte 20 år!

Set fra søsiden vil der desuden ske det, at selve bakkekammen vest for Stærhøj vil blive sænket, hvorved der vil opstå et unaturligt, brat ”spring” og diskontinuitet i konturen fra toppunktet i Stærhøj og mod vest.

Bakkens sydfacade bliver også påvirket i udtalt grad, idet overkanten af den sydlige grav i gravens østende, hvilket vil sige umiddelbart op mod Stærhøjs markante og fra alle sider meget synlige og direkte iøjnefaldende toppunkt i kote 57 sænkes med hele 6 m! Dette vil give et overmåde skæmmende og ødelæggende helhedsindtryk på den samlede landskabelige oplevelse set fra sydsiden, hvor turisterne i overvejende grad færdes på de anerkendte udsigtsruter og på vej mod Hanklit. I særdeleshed fra det markante udsigtspunkt på Fårtoftmark, hvor man på én og samme gang betragter Hanklit og hele Stærhøj-buen. Man planlægger at sløre dette forhold ved en øst-vestgående randbeplantning. Denne vil i sig selv fremstå som et eklatant fremmedelement i det særegne landskab med sine karakteristiske udtryk ved de lange, ubrudte bakkekonturer, idet alle eksisterende plantninger i området er diskrete nord-syd gående læplantninger i skel med sigte på skelmarkering og læ for den barske påvirkning af vestenvinden i dette område. I den forbindelse kalkulerer man med en helt urealistisk væksthastighed af den påtænkte læplantning, idet al erfaring viser, at denne er væsentligt langsommere end landsgennemsnittet pga de barske vejrforhold. I de eksisterende læplantninger er en maksimal væksthøjde på 3-4 meter den gennemgående – efter 50 års forløb.....Den visuelt ”skærmende” effekt af randbeplantningen vil derfor med stor sandsynlighed vise sig markant mindre end den i rapporten beskrevne og påregnede. Dertil kommer, at den planlagte plantning slet ikke mindsker indblikket fra sydøst, hvilket bl.a. vil sige fra det højtliggende Bjergby og for trafikken af turister mod Gullerup og Hanklit ad Grydhøjvej.

Visualiseringerne beskriver ikke dette forhold, ligesom der ikke er visualisering af indkigget til den nordlige grav og overjordsdepotet set fra nordøst fra søsiden, hvorimod der er udelukkende er en visualisering set direkte fra nord, i hvilken vinkling den nordlige grav og det midlertidige (20 årige) delvist sløres af den foranliggende klinteryg. Disse manglende visualiseringer vurderes derfor

væsentlige i forhold til den samlede præsentation af de landskabelige konsekvenser af indvindingen, dette gælder for såvel indvindingsperioden som efter afslutningen af denne.

Visualiseringerne Fotostandpunkt 5, Skitse A, Fotostandpunkt 6, Skitse B+C vurderes fejlbehæftede hvad angår såvel den fotografiske vinkling som selve substansen i visualiseringen.

De er derfor ingeniøret retvisende – men bagatelliserende - i det visualiserende øjemed. Dette vurderes at være en væsentlig fejl og mangel, i og med netop synligheden fra Thisted bredning er problematisk set i relation til åbning af råstofgrav i Kystnærhedszonen's beskyttelseszone.

I afsnittet med visualiseringer er der hverken fotostandpunkter eller planskitser, som tager højde for det forhold, at også overjord fra det sydlige gravefelt deponeres i depot nord for det nordlige gravefelt, hvilket indebærer, at der vil være disse meget synlige og landskabeligt skæmmende midlertidige jorddepoter nord for den nordlige grav i hele indvindingsperioden på de 20 år. Dette er dermed en mangel og utilstrækkelighed i miljørapporten.

Planskitse B beskriver ikke placering og synlighed af den deponerede overjord fra det sydlige gravefelt. Den samme mangel gør sig gældende i visualisering Fotostandpunkt 1, Skitse B samt Fotostandpunkt 10, skitse B. Der er ingen fotovisualiseringer af forholdene på det tidspunkt, hvor de umiddelbart efterladte lodrette, afgravede flader senere er nederoderede til en hældning 1:1, på hvilket tidspunkt de geologiske profiler er skjulte af det løse, nedfaldne moler og askelagsbestanddele, og hvor denne gentagne gange fremhævede "geologisk interessante" sideeffekt af molerindvindingen således for bestandigt er væk.

Det midlertidige overjordsdepot nord for det nordlige gravefelt er beliggende i strandbeskyttelseszone, hvorfor dets etablering vil forudsætte en 20-årig dispensation fra Naturstyrelsen. Det er ingeniøret sandsynligt, at denne dispensation vil blive givet, hvorfor denne afgørende forudsætning for projektets gennemførelse ikke er til stede på tidspunktet for beslutning om at tillade eller nægte indvindingstilladelsen.

Det i miljørapporten beskrevne alternativ til deponering af overjord nord for det nordlige gravefelt og dermed i strandbeskyttelseszone er deponering af overjord fra begge gravefelter på arealet mellem de to gravefelter. Det fremgår klart af projektbeskrivelsen, at denne deponering ville være særdeles problematisk pga den store synlighed. Miljørapportens formulering herom er: "Med beplantningen alene kunne overjorden i det midlertidige depot ikke i tilstrækkelig grad blive skjult og påvirkningen af landskabet var derfor MASSIV"..

Da man som anført i udgangspunktet ikke kan påregne den for det nordlige overjordsdepot nødvendige dispensation fra strandbeskyttelseszonens bestemmelser, må det vurderes at være af afgørende betydning for den samlede beskrivelse af indvindingens konsekvenser for den landskabelige ændring, at man i miljørapporten ved relevante visualiseringer beskriver konsekvenserne af denne alternative deponering af overjorden på det højtliggende og dermed meget iøjnefaldende areal mellem de to gravefelter. Denne visualisering foreligger ikke, hvilket er en mangel og utilstrækkelighed ved miljørapporten.

I det hele taget fremstår foto-visualiseringerne generelt utilstrækkelige, ofte mangelfulde og misvisende, hvorved de i mange perspektiver ikke giver en retvisende men derimod bagatelliserende fremstilling af de landskabelige konsekvenser af molerindvindingen, hvad angår såvel indvindingsperioden som tilstanden efter afslutning af denne.

I Kommuneplantillægget side 12 angives der særlige hensyn, der skal tages i Beskyttelseszonen. Det skal i den forbindelse bemærkes, at den nordlige grav er beliggende i Beskyttelseszonen, og pga terrænets skråning mod nord er hele gravefeltet (samt de planlagte midlertidige (20-årige...) depoter af overjord) synlige fra og dermed i visuel oplevelsesmæssig sammenhæng med Limfjorden. I modsætning til Kommuneplantillæggets konklusion vurderes områdets anvendelse til Råstofindvinding derfor IKKE at være i overensstemmelse med Retningslinie 27 – Kystnærhedszonen. Og i Region Nordjyllands uddybende landskabelige redegørelse for om rådet ifm. Råstofplan 2012 anføres, at indvinding af Moler inden for kystnærhedszonen kræver en dispensation fra kystnærhedszonebestemmelserne. Dette forhold tillægger vi stor betydning for stillingtagen til ansøgning om indvindingstilladelse i Stærhøj, og det er ikke berørt eller behandlet i Miljø-rapporten, hvilket således er en væsentlig mangel og utilstrækkelighed.

Det bemærkes i øvrigt, at kortet på Kommuneplantillægget side 12 er behæftet med fejlagtig signatur-forklaring og derfor ikke retvisende, i og med det af kortet ikke fremgår, at hele den nordlige grav er beliggende i netop Beskyttelseszonen.

Man beskriver i miljørapporten blotlæggelsen af de interessante askeprofiler i gravens sider som en positiv sideeffekt af molerindvindingen. Dette aspekt berøres endvidere i Kommuneplantillægget side 10 i beskrivelse af Retningslinie 26 på de sidste 2 linier i hhv. 1. og 4. afsnit, hvor man – om end sprogligt uoverensstemmende – benytter formuleringerne ”skal søges...” og ”skal sikres...”.

Men man undlader at pointere, at dette er meget kortfristet, i og med disse lodrette vægge nedbrydes af vejr og vind i hastigt tempo, hvorefter de fremstår som triste, golde hældninger i 45 grader bestående af løst, nedfaldent moler og aske, i hvilke der er meget ringe vækstbetingelser for planter og buske, i særdeleshed på nordvendte flader og i 30 meters dybde...! At betegne dette som overdrev med græs og urter er at tegne et idylliserende vrangbillede af de faktiske forhold, som derimod rigeligt illustreres i eksisterende molergrave.

Man benytter flittigt denne fremhævelse af ”de geologisk interessante profiler med de vulkanske askelag” som et middel til at formilde de negative konsekvenser af råstofindvindingen. Som det fremgår af ovenstående, er disse profiler midlertidige og af kort levetid. Et vedligehold af dem ville forudsætte, at man kontinuerligt bortgravede og fjernede det løse nedbrydningsmateriale. Et sådant ”vedligehold” er ikke medtaget i projektbeskrivelsen, herunder hverken de miljømæssige konsekvenser af den kontinuerlige graveproces og bortskaffelsen af materialet eller de dertil knyttede økonomiske aspekter. Og sidst – men ikke mindst – ville et sådant ”vedligehold” indebære, at råstofgraven ville blive større og større, i og med dens rand vil bevæge sig udad mod siden.

Alt i alt er den landskabsmæssige virkning af råstofindvindingen omfattende og ødelæggende i dette højtliggende og fra alle sider meget synlige og markante bakkelandskab i visuel nærhed af og i visuel oplevelsesmæssig nær sammenhæng med såvel Limfjorden som Hanklit. Råstofindvindingen vil indebære, at vi for evigt mister et landskab af meget høj kvalitet på linie med Hanklit, der netop er på tentativlisten som UNESCO verdensnaturarv som repræsentant for denne landskabstype. Og det er i den forbindelse værd at bemærke, at også Stærhøj, som ovenfor beskrevet, i tidligere fase af projektforløbet med udpegning af kandidater til Verdensnaturarv var med i dette kandidatur på grund af sine landskabelige kvaliteter.

Og sidst – men ikke mindst – risikerer en åbning af råstofgrav i Stærhøj at medvirke til, at Hanklit ikke opnår status som UNESCO verdensnaturarv, idet molerindvindingen og de dermed forbundne omfattende negative landskabs – og miljøpåvirkninger må forventes at indvirke negativt på bedømmelseskomiteens samlede vurdering af Hanklits kandidatur (se tidligere)

An. Afsn. 5.: Påvirkning af naboer:

Det anføres i Grontmij's analyser af støjbelastningerne, at "der regnes i fladt terræn".

Denne forudsætning er ikke til stede, hvorfor beregningerne ingenlunde er retvisende.

For lastvognstrafikken er der, for så vidt angår såvel transporten op af gravene på de stejle ramper som kørslen på grusvejen fra Molvervej til selve graven og landevejstrafikken, tale om endog meget store stigninger over større afstande. Dette vil indebære en markant øget støjbelastning fra lastvognenes dieselmotorer end de beregnede og i rapporten anførte. Miljørapporten er følgelig på dette område utilstrækkelig og behæftet med væsentlige og udtalte mangler på et set ift. nabo-belastning afgørende punkt.

An. Afsn. 6.: Påvirkning af natur og miljø:

Afsn. 6.1:

I Region Nordjyllands scoping vedr. Råstofplan 2012 beskrives vedr. Flora og Fauna en række forhold, som som "bør undersøges". Miljørapporten s. 62 anføres, at "Kommunen har besigtiget området". Dette vurderes ikke at være tilstrækkelig dokumentation for, at de omhandlede forhold er fyldestgørende undersøgt og beskrevet.

I umiddelbar nærhed af det nordlige gravefelt er der mod øst beskyttet jorddige (sogneskel).

Med en anslået gravedybde på ned til 30 m under nuværende terræn skal der i østlig afgrænsning af graveområdet uagtet afgravning i en vinkel på 30 grader indkalkuleres yderligere sikkerhedsafstand henset til den videre forvitring og nedbrydning af skråningen til sluthældning 1:1.

Det nordlige gravefelt og det nordlige deponi af op til 183.000 m³ overjord ligger i kort – men i Miljørapporten ikke som påkrævet specificeret - afstand fra såvel 2 særskilte §3 søer som §3 moser og overdrev. Det samlede areal af disse §3 områder overstiger 2.500 m² og er dermed omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3's bestemmelser, ifølge hvilke tilstanden af disse ikke må ændres ved den påtænkte aktivitet.

Med en gravedybde på ned til 30 m under nuværende terræn er det ikke dokumenteret, at der som følge af molerindvinding ikke vil kunne forekomme ændringer i vandspejlet i disse 2 søer – særligt den nordligste, som ligger helt op mod matrikelskel og således i umiddelbar nærhed af indvindingsområdet. Vandstanden i denne sø er afhængig af placering og hældning af vandførende henholdsvis vandspærrende lag i de skråninger, som grænser op mod søen – herunder den syd for liggende, hvori planlægges placeret den nordlige grav. Gennembrydning af sådanne vandspærrende jordlag ved åbning af en råstofgrav på den store skråning, som hælder ned mod de 2 søer, kan således på afgørende vis ændre vandstrømningerne i området og dermed vandstanden i søerne. De store jorddeponier sydvest for søen kan ligeledes tænkes at påvirke vandstrømninger i området. Disse forhold er ikke undersøgt, hvorfor risikoen for påvirkning af vandspejlet i denne sø ikke er tilstrækkeligt belyst.

Graveaktiviteten og transporten, som knytter sig til indvinding af moler, vil endvidere ved støj og uro kunne påvirke den fauna, som knytter sig til disse §3 områder.

Samlet er det således ikke i Miljørapporten dokumenteret, at bestemmelserne i Naturbeskyttelseslovens §3 er tilgodesete, hvilket er en væsentlig mangel ved miljørapporten.

I Miljørapportens side 63 under afsn. ”afværgeforanstaltninger” anføres, at der i efterbehandlingsplanen planlægges udlæg af sydeksponerede, ubeplantede skrænter med blotlagt mineraljord i hældning mellem 10 og 20 grader, og at man i denne sammenhæng ikke kan benytte overjord. Dette er i klar modstrid med beskrivelsen af udgravning og reetablering, således som det fremgår af Miljørapportens Afsnit 2. Projektbeskrivelsen, hvori man beskriver reetablering af størsteparten af de nordlige gravesider ved neddozing af overjord til hældning 1:1. Rapporten er således på dette punkt præget af uklarheder og selvmodsigelser, således det ikke klart fremgår, hvad der planlægges.

Afsn. 6.6:

Åbning af råstofgravene vil indebære en risiko for forurening af grundvandet.

I scopingkema til Region Nordjyllands Råstofplan 2012 anføres der vedr. Stærhøj og i relation til punktet om grundvandsforhold og risiko for forurening af grundvandsressourcen flg.: ”Det foreslåede graveområde ligger jf. seneste viden i område med drikkevandsinteresser (OD)” Der planlægges indvinding af moler til en dybde op til 30 m. under terræn. ”Der er jf. GEUS ingen boringer i det foreslåede graveområde (den sydlige udvidelse)”. ”I tre råstofboringer ... er grundvandet ikke målt”. Konklusion: ”Det er derfor usikkert, om der i det foreslåede graveområde vil blive gravet under grundvandsspejlet”

Der anføres i miljørapporten, at ”der forventes en grundvandsstrømning mod fjorden, hvilket betyder, at en forurening forventes at ville bevæge sig med strømningsretningen mod fjorden”. Ovenstående ”forventning”, hvad angår grundvandsstrømningsretning, er ikke dokumenteret ved geo-tekniske undersøgelser og analyser af bundforholdene, herunder de vandførende hhv. vandspærrende jordlags placering, lejring og hældning.

I Miljø-rapporten anføres den sydlige grav at være beliggende på en sydlig skrånende bakkeside ”i randen af ” et i sydlig retning beliggende drikkevandsområde (OD). Dette er i uoverensstemmelse med ovenstående fakta-oplysninger fra Regionen – og i øvrigt endvidere uoverensstemmende med Kommuneplantillægget side 14, 6. og sidste afsnit, idet der begge steder anføres, at det sydlige graveområde ER beliggende i drikkevandsområde (OD). Oplysningerne er således modstridende, og forholdene er ikke tilstrækkeligt belyste. Miljørapportens og Kommuneplantillæggets konklusion af, at der ikke er risiko for forurening af drikkevand, er på den baggrund ikke velunderbygget.

An. Afsn. 7.: Andre forhold:

Afsn. 7.2: Socio-økonomiske forhold.

Rapportens konklusion er, at de socio-økonomiske konsekvenser er ikke væsentlige/ minimale. Denne konklusion er ikke underbygget eller dokumenteret.

I vore bemærkninger til Miljø-rapportens afsn. 1 og 3, herunder særligt de trafikale forhold påpeges, at der på ingen måde er foretaget nogen vurdering af de økonomiske konsekvenser af den med en indvindingstilladelse forbundne voldsomt øgede belastning af det spinkle vejnet henset til udbygning, forstærkning og løbende vedligehold.

De negative følger virkninger af den møløjømæssige og trafikale belastning henset til såvel fremkommelighed som øvrige gener set i relation til bl.a. turisme er ikke belyst. Tilsølede veje og besværliggjort trafik vil uden tvivl af turisterne opleves som et irritament og en belastning, som vil influere negativt. Omfanget og konsekvenserne af dette skal ses i relation til det i øvrigt endog meget store potentiale for vækst i turisme, som vil knytte sig til Hanklits mulige status som UNESCO verdensarv.

Hertil skal lægges de sandsynligt store negative følger virkninger for turismen og områdets omdømme, som en råstofindvinding med dens konsekvenser for den umiddelbare landskabelige oplevelser må formodes at have. Og sidst – men ikke mindst – er risikoen for, at en nyåbnet og over 20 år aktiv råstofgrav i umiddelbar nærhed af Hanklit vil influere negativt på muligheden af, at Hanklit opnår status som UNESCO verdensarv, betydelig. De negative økonomiske konsekvenser heraf ville være af et overordentligt stort omfang.

Man har i miljø-rapporten ikke gjort sig overvejelser om endelige vurderet omfanget af den negative indflydelse, en åbning af råstofgrav ved Stærhøj må formodes at have henset til bosætning i området.

Og i den samlede vurdering og vægtning – herunder særligt de negative konsekvenser - skal medtages det forhold, at der ved indvinding af Moler IKKE er tale om noget samfundsvitalt råstof men derimod et råstof, som anvendes til fremstilling af lavteknologisk niche-produkt (kattegrus, andre absorbentia, bæremiddel for pesticider, dyrefoder mv..), til hvilket der findes absolut ligeværdige alternativer.

Sammenfatningsvist må Miljø-rapporten, for så vidt angår de socio-økonomiske forhold anses værende vidtgående utilstrækkelig og mangelfuld.

Samlet vurdering/ resume:

Der er i Kommuneplantillægget og den miljørapport, som ligger til grund herfor, en lang række forhold, som enten ikke eller i utilstrækkelig grad er belyste. Vi er derfor af den opfattelse, at der i Miljørapporten ikke er tilvejebragt et tilstrækkeligt, dokumenteret og velbelyst grundlag for en politisk beslutning om vedtagelse af Kommuneplantillægget i nu foreliggende form.

Og det er desuden vores vurdering, at der alene baseret på de allerede foreliggende oplysninger er beskrevet så omfattende problematiske forhold, at en vedtagelse af Kommuneplantillægget er såvel miljø- som planmæssigt uforsvarlig.

*Vi har offentligt fremlagt dokumentation for, at Politikerne i henhold til gældende lovgivning og administrativ praksis **KAN** nægte indvindingstilladelse. Og det er Foreningens klare opfattelse, at man **BØR** nægte indvindingstilladelse.*

”Foreningen til Bevarelse af Mosebjerg og Stærhøj”

www.mosebjerg-stærhøj.dk

Trine Høgh (fmd)

Hans V.G. Jensen (kasserer)

Inger Saaby (sekretær)
Christian Høgh
Ole Johansen
Jørgen Saaby